

A062

Aythya marila

(L., 1761)

Ogorzałka

Rząd: blaszkodziobe, rodzina: kaczkowate, podrodzina: kaczk
kaczki

Status występowania w Polsce

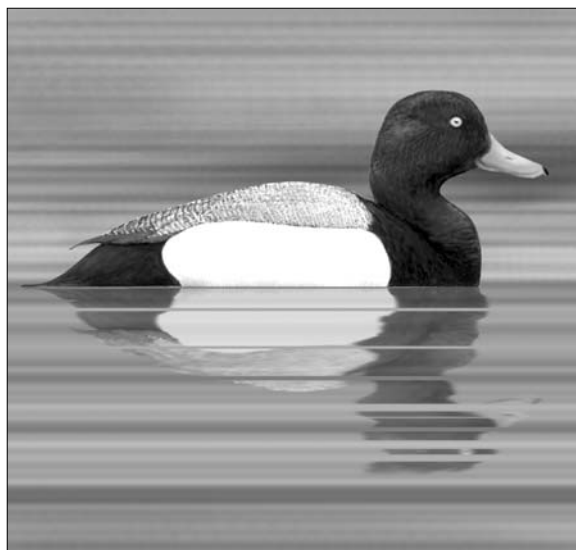
Gatunek wyjątkowo lęgowy. Liczny na przelotach i zimą na wybrzeżu, bardzo nieliczny w głębi kraju.

Opis gatunku

Ogorzałka jest kaczką nurkującą, nieco mniejszą od krzyżówki. Wymiary: długość ciała 42–51 cm, rozpiętość skrzydeł 72–84 cm, masa ciała 0,7–1,5 kg. Samiec w szacie godowej, noszonej od listopada do czerwca, ma srebrzysty wierzch ciała i białe boki oraz brzuch. Szyja, pierś i tylna część ciała są czarne. Głowa również czarna, ale z zielonym połyskiem. Dorosła samica ma całe upierzenie brązowe. Na bokach ciała występuje u niej delikatny, srebrzysty wzór, wokół dzioba widoczna jest dość duża biała plama. W szacie spoczynkowej, od lipca do listopada, dodatkowo zaznacza się u niej duża, biała plama na boku głowy. Samiec w tej szacie staje się podobny do samicy. Odróżnić go można po wyraźnie ciemniejszym ubarwieniu głowy, szyi i piersi oraz gęstym białym kreskowaniu na wierzchu ciała. Młody ptak jest bardzo podobny do samicy, z tym że nie ma białej obwódki wokół dzioba. Młode uzyskują upierzenie podobne do ptaków dorosłych w trakcie pierwszej w życiu zimy. U młodych samców już późną jesienią można zauważyć pojedyncze srebrzystobiałe pióra na wierzchu ciała. We wszystkich szatach w locie widoczny jest biały pas biegnący wzdłuż skrzydła.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Samca ogorzałki najłatwiej można pomylić z samcem czernicy *Aythya fuligula* (A061). Dorosły samiec ogorzałki wyróżnia się przede wszystkim ubarwieniem wierzchu ciała, który jest u niego srebrzystobiały, z bardzo drobnym, ciemniejszym wzorkiem. U czernicy wierzch ciała jest jednolicie czarny. Ponadto samiec ogorzałki ma zielonkawy odcień głowy i nie ma charakterystycznego dla czernicy czuba na głowie oraz jest nieznacznie większy. Różnice między samcami obu tych gatunków są bardziej subtelne. Samica ogorzałki jest ogólnie jaśniejsza, ma srebrzysty wzorek na wierzchu ciała i wyraźną, białą obwódkę wokół dzioba. Należy jednak pamiętać, że czasami podobna obwódka może także występować u czernicy. Odmienny jest też kształt głowy. U ogorzałki jest on bardziej zaokrąglony, natomiast u czernicy widoczny jest czub z tyłu głowy. Latem u samicy ogo-

rzałki pojawia się zmiennej wielkości biała plama na pokrywach usznych. Bok głowy samicy czernicy pozostaje przez cały rok mniej więcej jednolicie ubarwiony. U pływającej lub siedzącej czernicy warto też zwrócić uwagę na wyraźną różnicę w ubarwieniu między bokiem ciała i złożonymi skrzydłami. Dotyczy to zarówno samców, jak i samic. Bok i wierzch ciała u ogorzałek sprawia wrażenie bardziej jednolicie ubarwionego. Młode ptaki obu gatunków są bardzo podobne do samic i ich odróżnienie jest bardzo trudne.

Biologia**Tryb życia**

Gatunek o aktywności dziennej i nocnej. Gnieździ się pojedynczo lub w luźnych skupiskach. Poza okresem lęgowym tworzy stada, często razem z czernicą, głowienką i innymi gatunkami ptaków wodnych.

Lęgi

Gnieździ się na ziemi w pobliżu zbiorników wodnych. Nie tworzy typowych kolonii lęgowych, lecz niekiedy gniazda ogorzałek mogą znajdować się bardzo blisko siebie. Pod koniec maja lub na początku czerwca składa 8–11 jaj. Wysiadyuje i opiekuje się pisklętami wyłącznie samica. Wysiadywanie trwa 26–28 dni. Odbywa jeden lęg w roku. Pisklęta są zagniazdownikami. Uzyskują zdolność do lotu po 40–45 dniach, a usamodzielniają się nieco wcześniej. Ptaki młode uzyskują dojrzałość płciową po dwóch latach.

Wędrowki

Samce wędrują na zbiorowe pierzowiska w czerwcu. Odlot z lęgów samic i ptaków młodych rozpoczyna się w sierpniu i na początku września. Nad Bałtykiem największe nasilenie jesiennego przelotu ma miejsce w październiku. W trakcie zimy ogorzałka może przemieszczać się na większe odległości do miejsc o lepszych warunkach do przeziemowania. Odlot w kierunku lęgów zaczyna się na przełomie lutego i marca i trwa do połowy kwietnia.

Zimowanie

Na zimowiskach ogorzałka przebywa od grudnia do końca lutego. Preferuje stosunkowo płytkie akweny przybrzeżne, takie jak zatoki, zalewy, jeziora, ujścia dużych rzek, a także duże baseny portowe, gdzie znajduje osłonę przed wiatrem i falowaniem.

Pokarm

Ogorzałka żywi się przede wszystkim pokarmem zwierzęcym, choć okresowo nasiona roślin mogą stanowić główny składnik jej diety. W diecie w okresie zimowym dominują małże, w poszukiwaniu których nurkuje zazwyczaj nie głębiej niż do 6 m. Sezonowa zmienność diety jest u tego gatunku duża, co wiąże się ze zmianami dostępnej bazy pokarmowej. Zimą odżywia się głównie małżami, w mniejszym stopniu skorupiakami i małymi rybami. Latem w jej pokarmie zwiększa się udział owadów, ikry i nasion roślin wodnych. Pisklęta żywią się głównie owadami i nasionami.

Występowanie**Siedlisko**

Ogorzałka zaliczana jest do grupy kaczek morskich. Preferuje jednak płytkie zbiorniki przybrzeżne, a nie otwarte morze. Na wodach śródlądowych pojawia się bardzo rzadko. W okresie pozalęgowym dzień spędza, odpoczywając w dużych, często wielogatunkowych stadach. Wybiera miejsca dobrze osłonięte od wiatru i falowania, w tym także duże baseny portowe. W nocy może udawać się razem z innymi kaczkami na żerowiska, niekiedy położone o kilka kilometrów od miejsc dziennych koncentracji.

Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

- 1110 Piaszczyste ławice podmorskie
- 1130 Ujścia rzek (estuaria)
- 1150 Zalewy i jeziora przybrzeżne (laguny)
- 1160 Duże płytkie zatoki
- 1170 Skaliste i kamieniste dno morskie (rafy)

Rozmieszczenie geograficzne

Lęgowniska znajdują się w północnej części Europy, Azji i Ameryki Północnej, w strefie tajgi i lasotundry. Nad Bałtykiem gatunek gniazduje w Finlandii, Szwecji i Estonii. Zimuje w strefie umiarkowanej w północno-zachodniej Europie, w północnej części Morza Czarnego i zachodniej części Morza Kaspijskiego, u wybrzeży Japonii i Chin oraz na wybrzeżach Ameryki Północnej między Alaską i Kalifornią oraz między Labradorem i Florydą. Ogorzałki zimują też na Wielkich Jeziorach Amerykańskich.

Wyróżniono 2 podgatunki: północną Palearktykę do rzeki Leny na wschodzie zasiedla podgatunek nominatywny *A. m. marila*, natomiast na wschód od Leny oraz w Ameryce Północnej występuje podgatunek *A. m. mariloides*.

Rozmieszczenie w Polsce

Miejscami najliczniejszego występowania ogorzałki zimą i w okresie wędrówek są Zalew Szczeciński i Zat. Gdańska, szczególnie jej zachodnia część. Corocznie gatunek nieznacznie pojawia się w głębi kraju.

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Status zagrożenia w Europie: Lw gatunek zagrożony zimą z powodu występowania większości populacji na niewielkiej liczbie stanowisk

BirdLife International: SPEC 3w

Dyrektywa Ptasia: Art. 4.2, załącznik II

Konwencja Berneńska: załącznik III

Konwencja Bońska: załącznik II

Porozumienie AEWA

Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Zalew Szczeciński, który jest miejscem największych koncentracji tego gatunku zimą, nie jest objęty ochroną prawną, z wyjątkiem północnej jego części (delta Świny), która została częściowo włączona do Wolińskiego PN.

Rozwój i stan populacji

Całkowitą liczbę ogorzałek lęgących się w Europie poza Rosją szacuje się na około 8000–11 000 p., z czego około połowa przypada na Islandię. W europejskiej części Rosji gniazduje 40 000–80 000 p. Liczebność populacji bałtyckiej oceniana jest na 1000–1300 p. Brak danych na temat trendów liczebności populacji rosyjskiej. Na Islandii liczebność wydaje się być stabilna, choć obserwowane są tu dość duże jej fluktuacje. W latach 90. odnotowano natomiast dość znaczny spadek liczebności ogorzałek gniazdujących w Finlandii. Liczebność populacji zimującej w północno-zachodniej Europie szacuje się na ok. 310 000 ptaków, z czego 100 000–150 000 przebywa na Bałtyku. W Polsce największe skupienia zimujących ptaków stwierdzono na Zalewie Szczecińskim – do 50 000 os., a wiosną 1992 nawet do 94 000. W zachodniej części Zat. Gdańskiej obserwowano zimą do 13 000 ogorzałek. Całkowitą liczebność ogorzałek zimujących w Polsce można ocenić na około 60 000 ptaków. Brak jest danych o wieloletnich zmianach liczebności populacji tego gatunku w Polsce. W 1977 roku znaleziono 3 gniazda ogorzałki koło Mińska Mazowieckiego.

Zagrożenia

Gatunkowi zagraża w Polsce:

- stosowanie stawnych sieci rybackich. Topienie się ogo-

rzatek w stawnych sieciach rybackich jest obecnie najważniejszą przyczyną śmiertelności tych kaczek w polskiej strefie Bałtyku;

- dla ptaków zimujących na Bałtyku zagrożeniem jest zanieczyszczenie wody substancjami ropopochodnymi; pobrudzenie piór tymi substancjami stanowi dla ptaków śmiertelne niebezpieczeństwo. W latach 60. i 70. śmiertelność ptaków wodnych związana z zanieczyszczeniem morza substancjami ropopochodnymi była bardzo duża, jednak w tej chwili zagrożenie to jest niewielkie, ze względu na poprawę czystości morza; nadmierny ruch statków na akwenach, gdzie ogorzałka występuje w największych zagęszczeniach, może prowadzić do wypłoszenia ptaków z tych miejsc;
- ograniczanie bazy pokarmowej poprzez wydobywanie piasku i żwiru z dna morskiego na obszarach obfitego występowania małży; ogorzałka odżywia się przede wszystkim organizmami bentosowymi (głównie małżami);
- plany budowy dużych farm wiatrowych na płytkich obszarach morskich.

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- uregulować zasady gospodarki rybackiej na obszarach koncentracji ptaków wodnych (opracować i wprowadzić przepisy precyzujące czas i miejsce stosowania poszczególnych typów sieci rybackich);
- chronić obszary morskie przed zanieczyszczeniami ropopochodnymi;
- odstąpić od planów budowy elektrowni wiatrowych posadowionych na płytkich akwenach morza (co najmniej do izobaty 20 m);
- w ocenie oddziaływania na środowisko pozostałych inwestycji na morzu szczególny nacisk powinien być stosowany w odniesieniu do przedsięwzięć ingerujących w dno morskie na akwenach o dużym znaczeniu dla gatunków, które, podobnie jak ogorzałka, odżywiają się fauną denną.

Propozycje badań

Należy:

- zagospodarować przyłów ptaków w sieci rybackie na polskich obszarach morskich (badanie: składu pokarmu, skażenia środkami chemicznymi, molekularne, wiadomości powrotne o ptakach obrączkowanych).

Monitoring

- coroczny monitoring ptaków zimujących na polskich obszarach morskich. Metodyka do ustalenia;
- coroczny monitoring stopnia zanieczyszczenia ptaków produktami ropopochodnymi na polskich obszarach morskich. Metodyka do ustalenia.

Bibliografia

- BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN. BIRDLIFE INTERNATIONAL/EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. BirdLife Conservation Series No. 10. Cambridge, 160 s.
- CRAMP S., SIMMONS K. E. L. (red.) 1983. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Vol. 1. Ostrich to Ducks. Oxford, 722 s.
- GROMADZKI M., SIDŁO P. O. 2000. Ostoje ptaków na polskim wybrzeżu Bałtyku. Gdańsk, 131 s.
- HAGEMEIJER E. J. M., BLAIR M. J. (red.) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. London, 903 s.
- MADGE S., BURN H. 1988. Wildfowl: an identification guide to the ducks, geese and swans of the world. London, 298 s.
- MEISSNER W., COFTA T. 1998. Ptaki Bałtyku, cz. I gatunki nurkujące. Gdańsk, 41 s.
- TOMIAŁOJC L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.
- WETLANDS INTERNATIONAL. 2002. Waterbird Population Estimates – Third Edition. Wageningen, The Netherlands, 226 s.

Włodzimierz Meissner